

Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

Okresní školní výbor Sokolov

1945 – 1949

Inventář

EL NAD č.: 1467

AP. č.: 107

Bc. Eva Bařtipánová

PhDr. Vladimír Vlasák

Jindřichovice 2010

Obsah

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	7
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	8
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	8

Seznam použité literatury	9
---------------------------	---

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	10
Příloha č. 2: Spisový plán OŠV Sokolov	11

Inventární seznam	12
--------------------------	----

Spisy 1945-1949	13
-----------------	----

Tiráž	15
--------------	----

I. Vývoj původce archivního fondu

Nejvyšší dohled nad školstvím a výchovou byl říšským školským zákonem č. 48 z 25. května 1868 dán do rukou státu. Ministerstvo kultu a vyučování bylo zřízeno ve Vídni v roce 1867 a jednou ze zásadních složek jeho působnosti bylo řízení a dohled nad veškerým školstvím. K tomu byly zřízeny vedle ministerstva nové samosprávné orgány: zemské, okresní a místní školní rady. Na zemskou školní radu přešla agenda do té doby vykonávaná konzistoří a zemskou vládou. Příslušel jí také dohled na okresní školní rady (OŠR) a místní školní rady (MŠR). Teprve však zemským zákonem č. 17 z 24. února 1873 byla v Čechách vymezena pravomoc okresních a místních školních rad a vyhláškou z 20. října 1873 byly Čechy rozděleny na české a německé školní okresy. Okresní školní rady byly složeny z okresního hejtmána jako předsedy, zástupců církve, učitelstva a nejméně čtyř členů z řady občanstva. Zákonem č. 292 Sb. z 9. dubna 1920 byly okresní školní rady zrušeny a zřízeny okresní školní výbory. Jejich úlohou byla podle zákona č. 233 z 20. prosince 1935 rovněž péče o rozšíření sítě měšťanských škol a organizování újezdních školních rad (ÚŠR). V národnostně smíšeném okrese, jakým byl v době první Československé republiky i okres Sokolov (do 8. února 1948 Falknov nad Ohří), byl vedle OŠV pro správu německých škol vytvořen i OŠV pro řízení zde postupně vznikajících českých menšinových škol. Z jeho činnosti, již ukončily události v září 1938 a odtržení tohoto území od našeho státu, se bohužel žádné dokumenty nedochovaly. Pro školství v národnostně smíšených oblastech měla do roku 1938 velký význam činnost Ústřední matice školské, která podporovala rozvoj českých škol umožňujících výuku zdejšího českého obyvatelstva v mateřském jazyce.

Školství v okrese Sokolov bylo za války organizováno na základě zásad německého říšského školského zákona č. 62 z 24. května 1938. Po válce byl v českých zemích v územní organizaci politické správy obnoven stav z 29. září 1938. Zemským školním radám bylo uloženo, aby učinily opatření a obnovily dřívější školní okresy. Do jednotlivých školních okresů v pohraničí, jejichž sídla byla po Mnichovu 1938 obsazena Němci, byli již dříve vysláni zmocněnci ministerstva školství a osvěty pro národní školy v pohraničním území. Zmocněnci měli za úkol spolupracovat s MNV a s nimi zajistit budovy a zařízení všech obecných a měšťanských škol německých, případně českých ve svém obvodu. Dále měli prostřednictvím MNV zjistit počet českých dětí v jednotlivých obcích, přičemž v úvahu zde přicházely zásadně děti českých rodičů, které chodily do českých škol, děti českých rodičů, které byly nuceny docházet do německých škol (při tom museli rodiče prokázat, že děti do českých škol posílat nesměli nebo nemohli), děti ze smíšených manželství, jejichž rodiče nebyli činní v některé nacistické organizaci a nebylo proti jejich chování v době

okupace žádných námitek ze strany MNV, děti německých rodičů se zásadně do českých národních škol nepřijímaly.

Úřadovna zmocněnce ministerstva školství a osvěty pro okres Sokolov se nacházela v budově Okresní nemocenské pojišťovny v Sokolově, v tehdejší Schrammově ulici č. p. 466, evidenční č. 31. Schrammova ulice byla později přejmenována na Leninova a nyní se nazývá U Divadla. Zde patrně zůstal OŠV a jeho úřad až do svého zrušení.

Podle výsledku zápisu vytvořil zmocněnec ministerstva školství a osvěty předběžnou organizaci těchto škol a povolal vhodné učitele, kteří zde zahájili vyučování. Učitele všech kategorií povolal zmocněnec na školy v pohraničním území ve shodě s místními národními výbory (místními správními komisemi) na základě přihlášek, které mu dodalo ministerstvo školství a osvěty nebo které dostal přímo. Po stránce vydržování nebyly národní školy v pohraničí v ničem odlišné od škol ve vnitrozemí. Zmocněnec se postaral u příslušného národního výboru o to, aby věcný náklad na nově otevřenou školu převzala obec.

V době okupace bylo v sokolovském okrese celkem 58 německých obecných škol, 8 měšťanských, 4 pomocné, 7 lidových škol zemědělských, 1 živnostenská škola pokračovací, 2 státní krajkářské kurzy, 1 odborná škola dřevařská, 15 mateřských škol a 1 střední škola. Všechny tyto školy a jejich inventáře, až na odbornou školu dřevařskou, byly dle XV. článku usnesení československé vlády z 5. dubna 1945 a výnosu ministerstva školství a osvěty ze 7. června 1945 v průběhu měsíce června 1945 uzavřeny a protokolárně převzaty zmocněncem ministerstva školství a osvěty v Sokolově. Hlášení o tom podal ministerstvu školství a osvěty v Praze přípisem 20. června 1945, č. j. 40/45, spolu se seznamy těchto uzavřených škol.

Zmocněncem ministerstva školství a osvěty pro národní školy v Sokolově je jako první 10. června 1945 doložen Jaroslav Průšek. K tomuto datu začal přejímat školní budovy, úřední spisy a celá vnitřní zařízení všech škol.

K 6. srpnu 1945 se úřad skládal ze 4 zaměstnanců a to: zmocněnce ministerstva školství a osvěty Jaroslava Průška, tajemníka zmocněnce MŠO Václava Němce, ředitele měšťanské školy v Sokolově Karla Krofty a Čestmíra Láty, tehdy zřejmě řídicí učitel obecné školy v Sokolově.

Již před prázdninami roku 1945 byly znovu otevřeny české školy v Sokolově a ve Svatavě. Po prázdninách následovaly další školy, a to: měšťanské a obecné školy v Kynšperku nad Ohří a Habartově, obecné školy v Královském Poříčí, Lískové, Bukovanech, Dasnicích, Krajkové a Oloví, kam byly ustanoveny učitelské síly ministerstvem školství a osvěty. V roce 1945 se dokonce ještě otevřely obecné školy v Hřebenech, Citicích, Chlumu Svaté Maří, Dolním Rychnově a Lomnici.

Mateřské školy, které na území sokolovského okresu zanikly po 30. září 1938, se obnovily

usnesením Okresní správní komise v Sokolově podle výnosu ministerstva školství a osvěty z 26. května 1945, číslo 27.295/45-II. Jak nově zřízené, tak obnovené školy byly spravovány podle zákona č. 292/1920 Sb. a jednalo se o školy veřejné.

Výnos ministerstva školství a osvěty z 24. srpna 1945, č. A-75.240/45-II, stanovil podmínky pro přijímání žáků do obecných a měšťanských škol se zřetelem na státní občanství rodičů.

Podle výnosu z 29. října 1945, č. A-119277/45-II/1, se obnovily v pohraničním území okresní školní výbory. Zmocněnci ministerstva školství a osvěty pro národní školy měli u těchto správních orgánů vykonávat podle téhož výnosu funkci okresního školního inspektora.

Podle vládního nařízení z 6. listopadu 1920, č. 605 Sb., o místních školních radách a místních školních výborech, a vládního nařízení ze dne 24. června 1937, č. 153 Sb., o zřizování újezdních školních rad a jejich působnosti, měly být ihned obnoveny místní a újezdní školní rady. Tam, kde ve školní obci nebyla dosud místní školní rada obnovena, provedlo se její obnovení nejpozději do 30. června 1946.

Okresní školní výbor spravoval všechny typy národních škol a byl podřízen zemské školní radě. Podával návrhy na jmenování učitelů, které zemská školní rada potvrzovala, vyšetřoval služební přestupky učitelů a v první instanci o nich také rozhodoval, případně předložil návrhy zemské školní radě. Zajišťoval další vzdělávání učitelů, pořádal okresní školní konference a dohlížel na školní knihovny. Okresní školní výbor také řídil jednání o rozšiřování škol, o zřízení nových škol, zajišťoval vhodné školní budovy a vedl dozor nad školními stavbami.

Osoba okresního školního inspektora fungovala jako dohlížecí orgán škol, který dbal na to, aby výchova a vyučování bylo prováděno podle příslušných norem.

V listopadu 1946 ukončil svou činnost okresního školního inspektora Jaroslav Průšek a místo něj se funkce ujal Stanislav Hrubý, který předtím působil v této funkci v Kraslicích.

Na oběžnících zdejší úřadovny bylo 4. února 1946 poprvé použito úředního označení v názvu instituce „okresní školní výbor“, do té doby se používalo označení „zmocněnec ministerstva školství a osvěty pro národní školy“ s příslušným názvem místa.

Na místo okresního školního inspektora nastoupil 1. září 1947 Alois Hajer, kterého vystřídal od 11. února 1949 okresní školní inspektor František Buchta.

Dne 21. dubna 1948 vstoupil v platnost zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (zvaný též Nejedlého zákon). I když tento zákon výslovně nerušil školskou samosprávu a její orgány, představoval zásadní průlom do dosavadní organizace školství a stál na počátku jejího zániku. Zákonem o krajském zřízení č. 208 Sb. z 21. prosince 1948 ukončily svou činnost zemské školní rady a jejich působnost přešla na nově vzniklé referáty krajských národních výborů pro školství, osvětu a tělesnou výchovu. Okresní školní výbory zanikly definitivně v roce 1949 po

správní reformě. Působnost okresního školního výboru přešla vládním nařízením ze 7. června 1949 č. 139 Sb., o organizaci lidové správy v okresech, na referát ONV v Sokolově pro školství, osvětu a tělesnou výchovu. Funkce MŠR zanikla zákonem č. 279/1949 Sb., o finančním hospodaření NV, podle kterého byly zrušeny školní obce. Školskou problematiku řešily nakonec všechny stupně národních výborů.

Na základě zachované dokumentace tohoto fondu lze jen říci, že poslední úkony, které provedl úřad OŠV v Sokolově, byly realizovány, ačkoliv účinnost vládních nařízeních ze 7. června 1949 vstoupila v platnost již od 10. června 1949, ještě v září 1949. V této dokumentaci se bohužel nenachází žádný doklad týkající se termínu oficiálního ukončení činnosti OŠV v Sokolově.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Při adjustaci části fondu Okresní národní výbor Sokolov (EL NAD č. 868) bylo zjištěno, že původcem jejích dokumentů je Okresní školní výbor Sokolov, a proto bylo nutné tuto část archiválií z původního celku vyřadit a vytvořit z ní nový archivní fond. O této delimitaci byl pořízen záznam č. j. SOAP/080-0158/2009-01-40.02 z 26. března 2009.

Touto delimitací byly přeřazeny archiválie z fondu Okresní národní výbor Sokolov do fondu Okresní školní výbor Sokolov. Vnitřní změny v základní evidenci NAD byly podle delimitačního protokolu provedeny ve smyslu ustanovení § 3, odstavce 3 vyhlášky č. 645/2004 Sb.

O stavu spisové služby a péči o dokumentaci Okresního školního výboru v Sokolově vypovídá jeho zachovaný spisový materiál z let 1945-1949. Za dobu působení OŠV Sokolov nebyl dochován žádný záznam o vlastním vedení spisové služby. Uchoval se pouze - zřejmě torzovitě - spisový plán zdejší úřadovny, podle kterého byly spisy označovány a ukládány ve spisovně (příloha č. 3). Spisovna tohoto úřadu se nacházela v jeho sídle v Schrammově ulici, pozdější ulici U Divadla. Po ukončení činnosti OŠV v Sokolově byly dokumenty z této spisovny zřejmě přemístěny do spisovny ONV v Sokolově, která se nacházela v dnešní Nádražní ulici a odtud pak společně s dokumentací tohoto původce předána do péče okresního archivu.

Před inventárním zpracováním nebyly ve fondu OŠV Sokolov provedeny žádné zásahy vyřazení ve vnitřní skartaci a i ve fyzické podobě se jeho materiál zachoval tak, jak byl ponechán při zániku původce a patrně předán do správy ONV v Sokolově a s jeho dokumentací později do archivu.

Jisté problémy jak ve výkonu spisové služby, tak i v péči o dokumentaci původce i jeho nástupce ONV Sokolov a v jejím předávání do archivu způsobily, že některé části registratury původce vykazují ztráty a torzovité zachování. Nedochovaly se žádné zápisy ze schůzí OŠV, také

žádné knihy a registraturní pomůcky, a tedy celý fond tvoří pouze úřední spisy vytvořené úřadovnou OŠV. Konkrétní ničení ani poškození dokumentů ale doloženo není.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Do tohoto archivního inventárního zpracování byl zahrnut dochovaný materiál Okresního školního výboru Sokolov a jeho předchůdce nazývaného Zmocněnec ministerstva školství a osvěty pro národní školy v Sokolově, který svou funkci vykonával v letech 1945-1946, nežli tento správní orgán převzal ustavený okresní školní výbor a zmocněnec ministerstva školství a osvěty začal vykonávat funkci okresního školního inspektora.

Před zahájením zpracování fond OŠV Sokolov obsahoval 26 balíků spisů (2,04 bm). Před tímto zpracováním nedoznal jeho materiál v archivu žádné jiné zpracovatelské zásahy a zůstal i fyzicky ve stavu, jak byl původcem zanechán.

Uspořádání archiválií tohoto fondu je provedeno podle nalezeného torza spisového plánu, podle nějž úřadovna spisy ukládala. Označení skupin spisů však vždy neodpovídalo jejich skutečnému obsahu a začlenění do skupin spisového materiálu (při pořádání fondu např. označení a zařazení pod sign. I-3 přeřazeno podle obsahu do lépe odpovídající skupiny II-2). Některé spisy naopak vůbec signaturou označeny nebyly a ani se je nepodařilo zařadit dle příslušného spisového plánu. Pro tyto spisy byly nově vytvořeny skupiny se signaturou, které číselně navazovaly na zachovaný spisový plán. To se týká signatury VIII, která obsahuje zápisy z učitelských porad a protokoly z okrskových konferencí. Signatura IX byla přiřazena skupině s dřívějším názvem Sekce a rozšířena o spisy vyjmuté ze skupiny I-4, které obsahově této skupině neodpovídaly.

Z fondu OŠV Sokolov bylo vyřazeno jako duplikáty a jednotliviny nearchivní povahy 0,94 bm spisů. Bližší informaci o vyřazení tohoto materiálu poskytuje protokol o vyřazení duplikátů a jednotlivin nearchivní povahy ve fondu OŠV Sokolov č. j. SOAP/080-0064/2010-01-40.02 z 5. února 2010. Obecný princip nahlížení na dokumentární hodnotu materiálu tohoto fondu byl korigován přihlédnutím k jeho výjimečnému zachování a historicky pro region Sokolovska důležitému období vzniku.

Po inventárním zpracování obsahuje archivní fond Okresní školní výbor Sokolov celkem 10 evidenčních jednotek, které obsahují 10 kartonů spisů (1,10 bm) archiválií z let 1945-1949.

Všechny archiválie tohoto fondu jsou archiváliemi II. kategorie a jsou vedeny česky. Jejich fyzický stav nevykazuje hrubé porušení a odpovídá době svého vzniku. Jeho zachování je úměrné úrovni a kvalitě psacích látek užívaných při tehdejší úřední činnosti.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Nejvýznamnějšími součástmi archivního fondu Okresní školní výbor Sokolov jsou vcelku dobře zachované soubory dokumentů týkající se organizace škol a poměrů mezi učitelstvem v prvních letech po druhé světové válce v pohraničním sokolovském okrese. Velkým přínosem jsou také zachované oběžníky zdejší úřadovny, které alespoň z části poukazují na funkci okresního školního výboru. Bohužel se však nezachovaly zápisy ze schůzí okresního školního výboru, ani další doklady, které by doložily plný rozsah funkce tohoto původce.

O samotném zřizování a udržování škol v okrese vypovídá skupina II/2, která se týká věcného zajištění správy jednotlivých škol. Obecně důležitá je celá část dokumentů z období let 1945 až 1948 zachycující hluboké společenské změny, k nimž došlo v prvních letech po druhé světové válce a i k tomuto bylo přihlédnuto při vyřazení některých spisů bez dokumentární hodnoty z tohoto materiálu.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Okresní školní výbor Sokolov 1945-1949 uspořádala a zinventarizovala ve Státním okresním archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích v roce 2009 pod metodickým vedením PhDr. Vladimíra Vlasáka, ředitele okresního archivu, archivářka Bc. Eva Bařtipánová a tito pracovníci také zpracovali k tomuto fondu inventář.

Jindřichovice 26. 7. 2010

Bc. Eva Bařtipánová

PhDr. Vladimír Vlasák

Seznam použité literatury

Zdeňka Hledíková, Jan Janák a Jan Dobeš: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost, Praha 2005

Okresní archiv v Náchodě. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, zpracoval Erik Bouza a kol., Hradec Králové 1973, s. 201

Okresní archiv Jindřichův Hradec. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, zpracoval Václav Filip, Praha 1980, s. 201-206

Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, zpracoval Jindřich Růžička a kol., Hradec Králové 1972, s. 280-290

Věra Steinbachová: Problematika fondů škol a školské správy v SOkA Domažlice, Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2005, s. 107-120

Seznam použitých zkratk

bm	běžný metr
č.	číslo
čas.	časový
č. j.	číslo jednací
ev.	evidenční
inv.	inventární
MNV	místní národní výbor
MŠO	Ministerstvo školství a osvěty
MŠR	místní školní výbor
NV	národní výbor
ONV	okresní národní výbor
OŠR	okresní školní rada
OŠV	okresní školní výbor
s.	strana
Sb.	sbírky
sign.	signatura
ÚŠR	újezdní školní rada

Příloha č. 2:

Spisový plán Okresního školního výboru Sokolov

- I – 1 Oběžníky ministerstva školství, zemské školní rady a další normy
- I – 2 Oběžníky vlastní úřadovny
- I – 3 Statistiky
- I – 4 Inspekční zprávy, kvalifikační komise, osnovy a věci pedagogické
- I – 5 Náboženství
- I – 6 Ruční práce dívcí
- I – 7 Nepovinné předměty a nadpočetné hodiny
- I – 8 Pojištění, věci školské úřadovny, hromadná podání
- I – 9 Místní školní rady
- II – 1 Věci účetní
- II – 2 Zařizování a udržování škol
- II – 3 Nadace, cenné papíry, spořicí knížky
- V Všechna podání a věci týkající se různých osob
- VI Věci pensistů
- VII Mateřské školy
- KD Nemocnost učitelů

Rekonstruováno podle dokladů zachovaných na spisech a označení skupin spisů původce.

Inventární seznam

Inv. Sign.: Obsah a popis: Čas. rozsah: Č. ev.
 č.: jednotky:

Spisy 1945-1949

1	I/1	Směrnice a oběžníky vydané ministerstvem školství a osvěty a zemskou školní radou	1945-1949	N	1
2	I/2	Oběžníky vydané OŠV Sokolov	1945-1949	N	1
3	I/3	Statistika a výkaznictví	1945-1949	N	2
4	I/4	Protokol o poradě zmocněnců	1946	N	3
4	I/4	Inspekční zprávy	1946-1947	N	3
4	I/4	Kvalifikační komise a posudky	1946-1947	N	3
4	I/4	Rozvrhy hodin	1945-1946	N	3
4	I/4	Objednání knih, map, časopisů a pořádání koncertů a divadelních představení	1945-1948	N	3
5	I/5	Věci týkající se výuky náboženství	1945-1949	N	3
6	I/6	Vyučování ručních dívčích prací	1945-1949	N	4
7	I/7	Odměny za vyučování nepovinných předmětů a přesčasových hodin	1946-1949	N	4
8	I/8	Věci místní úřadovny	1945-1949	N	4
8	I/8	Sociální a penzijní pojištění učitelů	1945-1948	N	4
9	I/9	Věci místních školních rad	1946-1949	N	5
9	I/9	Zápisy o ustavujících schůzích místních školních rad v Sokolově, Královském Poříčí a Kynšperku nad Ohří	1946-1947	N	5
10	II/1	Účetní věci	1945-1949	N	5
11	II/2	Zřizování a udržování škol	1945-1948	N	5
12	V	Věci pedagogických pracovníků-abecedně A-S	1945-1949	N	6
12	V	Věci pedagogických pracovníků-abecedně Š-Ž	1945-1949	N	7
12	V	Žádosti o službu v okrese Sokolov, přikázání do okresu Sokolov, nenastoupení služby a zrušení přikázání-abecedně	1945-1948	N	7
12	V	Žádosti o povolení zkoušky z učiva jednoletého učebního kurzu-abecedně	1946-1949	N	8
12	V	Žádosti o osvobození od školní docházky-abecedně	1946-1948	N	8
12	V	Věci týkající se žáků národních škol-abecedně	1946-1947	N	9
13	VI	Věci týkající se penzistů-abecedně	1947-1948	N	9
14	VII	Mateřské školy	1945-1949	N	9
15	VIII	Zápisy z učitelských porad národních škol	1948-1949	N	9
15	VIII	Protokoly z okrskových konferencí	1948-1949	N	9
16	IX	Zájmové kroužky a doučovací skupiny	1948	N	10
16	IX	Přípravné kroužky	1948	N	10
16	IX	Český jazyk, občanská výchova a tělesná výchova	1946-1949	N	10

Inv. č.:	Sign.:	Obsah a popis:	Čas. rozsah:	Č. ev. jednotky:
16	IX	Pracovní schůze	1948	N 10
16	IX	Pětileté plány	1949	N 10
16	IX	Kurzy pro děti reemigrantů	1946-1947	N 10
16	IX	Kurzy pro německé horníky	1947-1948	N 10
16	IX	Kurz dopravní bezpečnosti	1946	N 10
16	IX	Kurzy ruského jazyka	1946-1948	N 10
16	IX	Předškolní výchova cikánských dětí	1947	N 10

Název archivní pomůcky:	Okresní školní výbor Sokolov
Značka fondu:	OŠV Sokolov
Časový rozsah fondu:	1945-1949
Počet evidenčních jednotek:	10 (10 kartonů)
Počet inventárních jednotek:	16
Rozsah fondu:	1, 10 bm
Stav ke dni:	26. 7. 2010
Zpracovatel archivního fondu:	Bc. Eva Bařtipánová
Zpracovatelé archivní pomůcky:	Bc. Eva Bařtipánová, PhDr. Vladimír Vlasák
Počet stran:	15
Počet exemplářů:	5
Schválil:	PhDr. Vladimír Vlasák 26. 7. 2010 - č. j. SOAP/080-0328/2010-01-70.01